

Anyám udvarlóí

Tizennégy novellát (ennyi sora van a szonettnek) ad közre Ardamica Ferenc megkésett második kötetében. A késedelem okát csak finoman sejteti a fülszöveg, „hiszen csaknem két évtized telt el az első kötetének (A rokon cseléd) megjelenése óta. Ha valakiről 1968 után, 1968 miatt „veszik el a tollat” nem kell sokáig találgatni az okát itt, Közép-Európában...”

De minden találgatásnál többet mond maga a kötet, a novellák valóság tartalma. Ardamica Ferenc különös fogékonyságú író. Nem tűnik talán frivólnak, ha azt mondjuk, hogy a sorsa, a szenvedés teszi azzá. Noha nyelvezete, meseszövése valóban puritán, van ezekben a történetekben valami balladai homály, borongás, ami egyszerre modern, (emlékeztet a mai dél-amerikai prózára), s mégis hagyománytisztelő. Jobb szó híján „felvidékiségnek” nevezném ezt. A távoli ős, Mikszáth az anekdotikus elemek miatt, mivel minden történet valaminő csattanóval végződik, de a nagy palóc mindent bearanyozó derűje, humora nélkül. Ardamica humora – ha fel is csillan olykor – nyersebb, kesernyesebb, valóságához tapadóbb, durvább, azaz közelebb áll az akasztófahumorhoz. Érthető Ardamica – maga is vesztes – mindenkor a vesztesek oldalán áll, „alulról” szemléli a világot. Ennek a gorkiji, kas-

sáki nézőpontnak – sokáig azt hitük –, mintha már lejárt volna a szavatossági ideje. Mindenesetre a hivatalos „kulturpolitika” (csak Közép-Kelet-Európában ismert fogalom!) nehezen tolerálta. Hogy hazai párhuzamot is találjunk csak utalok „a” Hajnóczy-jelenségre, a magyar tényirodalomra Berkovitstól Csalog Zsoltig. Ha egyetlen mondatban próbálnánk összefoglalni ennek az irodalomnak a hozadékát, summázatát, akkor azzal a keserves közhellyel összegezhethetjük, hogy ez az állandóan az emberre hivatkozó rendszer nagyon nem szerette az embert. Megvetette, lenézte, eszköznek tekintette. Példát a címadó novellából (is) vehetünk. A főhős (kisfiú) édesanyja temetkezési vállalatnál dolgozik. Fölöttesei megdorgálják, mert „nem teljesítette a tervet”. Három hónapig nem volt temetés a kisvárosban... ez, a kabarében is elsütött „poén” Ardamica novellájában hárommondatnyi, mintegy mellékesen odavetett kis epizód, mégis elárul mindent. Az özvegyen maradt fiatalasszony „vállalata” temeti el a férjét is. Az említett (később már idősebb, megkérgesedett) asszonyt utcai balesethez hívják. Kelletlenül megy, mert nehéz nap van mögötte, s fáradt. Amikor meglátja a kiborult ételhordót, amelybe ő készítette férjének az ebédet már tudja, hogy ez az elidegenedett

„szakma” milyen keserves, ha a saját halottat kell fölszedni az útról: a férjét érte autóbaleset. Aki már látott út-járda szélre húzott, újságpapírral letakart, órákon át csőtől ázó, napon aszalódó halottat (vagy itt a tárgyiasabb hulla kifejezés a helyesebb?), az érti, hogy mit értek elidegencedésen. Egy olyan világban, amelyben a személyiség, az ember „mint olyan” nem érték, a halál is elveszíti a méltóságát. A Gyertyák című novellából megtudjuk, hogy a fiatal házaspár kisfia azért születik nyomorékon, s hal meg hatéves korában, mert a divatos, jó szakembernek mondott nőgyógyász úr, mint-hogy kevesli a nehezen összeszedett baksist (a fiatal apát a szülei, barátai segítik ki, hogy fizetni tudjon) órákig hagyja vajúdni a fiatalasszonyt, rá se néz betegére. Császár-metszéssel menthető lett volna a gyerek. Ardamica nem átkozódik, nem moralizál, csupán hűvösen elmond egy történetet. De ebben a néhány oldalban egy rendszer néhány évtizedét sűríti szociográfiai, történelmi hitellel. Jó néhány éve csehszlovákiai ismerőseim megbotránkozva beszéltek a mi baksisrendszerünkről, mondván, hogy náluk nem fogadnak el pénzt az orvosok. Nem hittem nekik, mert Ardamicának hiszek. Nem hiszem ugyanis, hogy az orvosok jobb emberek, mint mások, (noha kívánatos lenne), mint ahogyan abban sem, hogy a hálapéNZ magyar specialitás lenne. Anélkül, hogy belebonyolódnék a témába, abban hiszek, hogy ott ahol korrektek a feltételek, ahol szabott árak vannak (tehát nem „ingyenes” a szolgáltatás), ott a felelősség is tet-

tenérhető. A humánúmról lehet szépen szavalni, de a szegénység mindenkit megaláz, kiszolgáltatottá tesz. S persze nem csupán a szegénység, mert az említett főorvos úr éppen nem az. A megalázó éppen az (volt?), hogy mindenki tudott (tud) az üzelméi(k)ről, de mindig közbelépett egy „illetékes elvtárs”, aki elsimította a botránnyt. (Miskolcon hónapokig volt téma egy ilyen főorvos elvtárs...)

Ardamica novellái olyanok, mint a folyami kavicsok: lecsiszoltak, tömören megformáltak, de érezzük azt a hatalmas erőt is, amely ilyenné formálta őket. Nem véletlen, hogy az igazi irodalom mindenkor az alullevőkre, az élet kiszolgáltatottjaira figyelt, Ardamica sehol nem „politizál” dirrekten. „Csupán” leírja egy csúnyácska cigánylány (Hedvig sír) útját, hánydását, a fűszagú putriból az állami nevelőintézetekig, s a kegyelemből kapott utcaseprői „státusig”, s ebből képet kaphatunk arról a szemléletről, gyakorlatról ahogyan az „állam bácsi” ügyeket „kezel, gondoskodik”. Néhány éve bizony még elmarasztalta volna a kritika a szerzőt, mondván, hogy csip-csup kis magánügyekkel bibelődik. Mintha az egyes, a „kis” ember tragédiája nem lenne fontos, nem az lenne a legfontosabb. De, ha valaki tudni akarja, hogy a rovarirtók, a halottszállítók, az utcaseprők, a bánnyászok, a magányos lányok, özvegyek miért is nyúlnak, nyúltak a rumospohárhoz, sőt, a gázcsaphoz, az lépjen közelebb ehhez a világhoz, mint ahogyan Ardamica tette, teszi. (Madách, Bratislava–Pozsony 1989.).

HORPÁCSI SÁNDOR